Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta
MmV@eduskunta.fi

Viite:
HE 169/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun
edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta

Lausunto

Lausunto on laadittu yhteistyössä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston, Lounais-Suomen aluehallintoviraston, Itä-Suomen aluehallintoviraston ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueiden kesken.

Työsuojelun vastuualueet (jälj. työsuojeluviranomainen) lausuvat luonnoksesta hallituksen esitykseksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta.

Työsuojeluviranomainen kannattaa ehdotusta muuttaa kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain (kausityölaki) 1 ja 24 §:iä sen mahdollistamiseksi, että luonnontuotteiden keruu voidaan lisätä lain soveltamisalaan muuttamalla valtioneuvoston asetusta maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista (kausityöasetus). Luonnontuotteiden keruu on kausiluonteista toimintaa, ja on luontevaa ja tarkoituksenmukaista, että se määritellään asetuksen mukaiseksi kausityöalaksi.

Keskeisistä ehdotuksista

Työsuojeluviranomainen kannattaa esityksen tavoitteita parantaa marjanpoimijoiden asemaa takaamalla näille vähimmäisansiot ja siirtämällä liiketoiminnan riskejä kerääjiltä yrityksille. Kausityölakilupaharkinta mahdollistaa esityksen mukaan marjalakia ja turistiviisumia laajemman ennakkokontrollin. Työsuojeluviranomainen katsoo, että vaikka luonnonmarjoja kerätään työsuhteessa, ei se poista hyväksikäytön mahdollisuutta. Koordinaattorit ovat rekrytoineet kerääjät esimerkiksi Thaimaassa, ja kerääjille on voitu antaa lähtömaassa vääriä tietoja keräämisestä ja ansioista. Lähtömaiden hierarkiat ja toimintamallit ovat vahvasti taustalla. Tämä voi olla edelleen ongelma, vaikka lupatyyppi muuttuukin. Jo nyt on nähtävissä, että viisumikiellon seurauksena poimijoiden rekrytointi siirtyy uusiin maihin ja jo tällä satokaudella (2024) valvonnassa tavattiin useita uusia kansallisuuksia.

Tehokas ennakkovalvonta kausityölupia myönnettäessä on ensiarvoisen tärkeää hyväksikäytön torjunnassa (työnantajan edellytykset toimia työnantajana, tietoisuus työehtosopimuksen määräyksistä, työnteon keskeiset ehdot). Viranomaisyhteistyötä (AVI, Migri, UM, TE-palvelut/KEHA-keskus) on pidettävä yllä ja kehitettävä edelleen. Jos esim. yritys toimii samaan aikaan kerääjien työnantajana sekä marjalain mukaisena toimijana, täytyisi viranomaisilla olla ennakkovalvonnassa (kuten kausityölupaharkinnassa ja luotettavuusarvioinnissa) samat taustatiedot ja riittävä tietojen vaihto organisaatioiden välillä. Ettei esimerkiksi syntyisi tilannetta, jossa Migri ei myöntäisi yritykselle kausityölupia työnantajasta johtuvista syistä, mutta sama yritys saisi kuitenkin toiselta viranomaiselta myönteisen luotettavuuspäätöksen ja voisi toimia marjalain mukaisena toimijana. On tärkeää, että myös työnantajat, luonnontuotekeruualan toimijat sekä kausityöntekijät saavat viranomaisilta etukäteen riittävästi tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Tiedottaminen korostuu, ja sitä olisi hyvä tehdä viranomaisyhteistyössä.

Maassa jo olevat ulkomaalaiset voisivat edelleen kerätä marjoja luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta annetun lain (jälj. marjalaki (487/2021)) nojalla. Maahan jatkossa tulevat ulkomaalaiset tarvitsevat jatkossa kausityöluvan luonnonmarjan poimintaan. Turistiviisumia ei enää myönnetä luonnonmarjanpoiminnan perusteella ja uudistuksen myötä maahantulon edellytykseksi asetettaisiin työsopimussuhteisuus. Muutos on hyvä siinä mielessä, että turistiviisumin ei pitäisi olla työntekolupa kuin todella poikkeuksellisissa tapauksissa. Työsuojeluviranomainen pitää valvonnallisesti hyvänä asiana sitä, ettei kausityölakia sovelleta lähettämiseen eikä kausityöntekijöiden osalta jouduta valvomaan ulkomaisia yrityksiä.

Työsuhteiseen luonnonmarjojen poimintaan sovelletaan yleissitovaa maaseutuelinkeinojen työehtosopimusta. Työsuhteisessa keruussa yleissitovan työehtosopimuksen säännökset ovat kerääjän turvana, ansioihin voivat edelleen vaikuttaa esim. sää ja satotilanne, kuten muussakin maatalouden kausityössä.

Muutoksen vaikutukset työsuojeluviranomaisen valvontaan

Kun marjoja kerätään työsuhteessa, työsuojeluviranomaisen mahdollisuudet valvoa esim. palkkausta ja työaikoja varmasti paranevat. Valvontaa voidaan tehdä valvontakäyntien lisäksi myös asiakirjojen perusteella jälkikäteen, kuten muutakin kausityötä valvottaessa. Tämä lakimuutos ohjaa keruuta työsuhteisuuteen, mutta keruuta tullaan jatkossa luultavasti järjestämään monilla eri tavoilla (sekä työsuhteeseen että jokaisenoikeuksiin perustuen), ja se on valvonnan näkökulmasta haastavaa ja työlästä. Valvottavaa lainsäädäntöä on kokonaisuudessaan enemmän. Työsuhteen olemassaoloa täytyy luultavasti monesti arvioida työsuhteen tunnusmerkkien täyttymisen perusteella, mikä edellyttää riittäviä resursseja. Tarkastaja voi joutua tekemään yhdessä tukikohdassa sekä marjalain mukaisen tarkastuskertomuksen, jossa valvotaan marjalain mukaisia velvoitteita että ”normaalin” työsuojelutarkastuksen, jossa valvotaan työolosuhteita ja/tai työsuhdeasioita. Kuten esityksessä todetaan, kausityötä voidaan tehdä myös vuokratyönä. Tällaisessa tilanteessa työsuojeluviranomaisen

tarkastettavaksi tulisi vuokratyönantaja sekä vastaanottaja yritys, jonka johdon ja valvonnan alla työntekijät ovat.

Työsuojeluviranomainen pitää tärkeänä arvioida lausuntopalautteessa esille tuotua lisäresurssin tarvetta (3–5 htv) työsuojeluviranomaiselle edellä mainituilla perusteilla, vaikka ennakkovalvonta parantuisikin lupaharkinnan yhteydessä.

Esityksessä on nostettu esille se, että lakimuutos on vasta ensivaiheen toimi hyväksikäyttöongelmien ratkaisussa. Työsuojeluviranomainen pitää tärkeänä marjalain kehittämistä seuraavan/seuraavien satokausien kokemusten perusteella, koska marjalaki tarjoaa edelleen minimisuojan itsenäisille poimijoille. Työsuojeluviranomaisen tiedossa on jo nyt useita puutteita ja haasteita marjalain käytännön soveltamisessa.

Tukikohtien ilmoitusvelvollisuus

Marjalain 6 §:n 8 kohdassa marjalain mukaiselle toimijalle on asetettu velvollisuus ilmoittaa ennalta kerääjien tukikohtien sijainti työsuojeluviranomaiselle. Esityksessä on mainittu, että toimijoilla olisi velvollisuus ilmoittaa myös yhteyshenkilö, sekä poimijoiden ja tukihenkilöiden lukumäärä. Työsuojeluviranomainen pyytää näitä tietoja verkkolomakkeessaan, mutta marjalain 6 §:n sanamuoto ulotu näin pitkälle, vaan se koskee vain tukikohdan sijaintia. Työsuojeluviranomaisella on toki oikeus saada nämä tiedot valvontalain 4 §:n nojalla. Tukikohtien ilmoittaminen on valvonnan onnistumisen kannalta keskeinen asia, koska tukikohdat sijaitsevat syrjäisillä alueilla pitkien ajomatkojen päässä ja niiden löytäminen on haasteellista. Lisäksi valvonta on pakko suorittaa ilta-aikaan, koska poimijat ovat päivisin hajallaan metsässä poimimassa marjoja. Tukikohtien ilmoittamisvelvollisuus ei koske työnantajia, joilla on poimijoina kausityöntekijöitä. Tämä tulee vaikeuttamaan huomattavasti työsuojeluviranomaisen valvontatyötä, koska poimintapaikat vaihtuvat hyvinkin satunnaisesti ja valvonta on mahdollista suorittaa ainoastaan kerääjien tukikohdissa. Poimijat myös liikkuvat tukikohdista toiseen marjakauden ja sadon kypsymisen mukaan. Kausityölain 19 §:n mukaan työnantajan on ilmoitettava Maahanmuuttovirastolle kaikista kausityöntekijän majoituksessa tapahtuvista muutoksista. Esitetyn muutoksen yhteydessä tulisi arvioida miten tieto tukikohdista ja niiden lopettamisesta ja vaihtumisesta saadaan työsuojeluviranomaisen tietoon, jotta valvontaa saadaan kohdistettua tehokkaasti. Samalla olisi syytä arvioida ilmoittamatta jättämisen sanktioimista lupaharkinnassa.

Majoitusolot

Eri viranomaisten valvonnassa on havaittu paljon puutteita niin luonnontuotteiden kerääjien kuin esim. mansikanpoimijoidenkin majoitusoloissa. Majoitusolojen systemaattisempaa valvontaa ja selkeämpää vastuuttamista viranomaisyhteistyössä tulisi kehittää nykyisten hyvien toimintamallien pohjalta (esim. hyviksi koetut työsuojelu, palo- ja pelastusviranomainen, kunnan terveydensuojeluviranomainen ja poliisi -yhteistarkastukset). Majoituksen olosuhteet ovat usein yksi tekijä työvoiman hyväksikäytössä ja kokonaiskuvan muodostamisessa tärkeää tietoa. Työsuojeluviranomainen näkee tärkeänä, että perusteluissa olisi avattu

yksityiskohtaisemmin sitä, miten ja kenen toimesta majoituksen asianmukaisuutta valvotaan ja miten asia huomioidaan lupaharkinnassa.

Johtaja	Hanna-Kaisa Rajala
Lakimies	Jussi Hyrkäs

POHJOIS-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO

puh. 0295 017 500
tyosuojelu.pohjoinen@avi.fi
www.avi.fi/pohjois

Linnankatu 1
PL 13035
AVI

Tämä asiakirja ISAVI/10364/2024 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ISAVI/10364/2024 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Hyrkäs Jussi 06.11.2024 13:18

Hyväksyjä Rajala Hanna-Kaisa 06.11.2024 14:13